

ЦІЛЕСПРЯМОВАНЕ СТИМУЛЮВАННЯ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В ПРОЦЕСІ ЗАСТОСУВАННЯ ТРАДИЦІЙНИХ ТА ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

Гальченко Л. В.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри фізичної культури олімпійських
і неолімпійських видів спорту
Національний університет «Запорізька політехніка»
вул. Жуковського, 64, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-9451-5835
liagal@ukr.net*

Бессарабова О. В.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри фізичної терапії та ерготерапії
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-9193-4241
bessarabova217@gmail.com*

Пісарькова О. Р.

*викладач кафедри фізичного виховання та спорту
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
просп. Дмитра Яворницького, 19, Дніпро, Україна
orcid.org/0009-0005-2582-641X
pisarkova21@gmail.com*

Ключові слова: методи навчання, рухливі, національні, рекреаційні, спортивні ігри.

У статті розглядається питання щодо з'ясування окремих аспектів використання традиційних та інтерактивних методів навчання у формуванні готовності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту. Зазначимо, що цілеспрямоване стимулювання майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту здійснювалося в процесі вивчення навчальних дисциплін «Рухливі та національні ігри з методикою викладання», «Рекреаційні ігри», «Рухливі та спортивні ігри в дошкільних закладах» і дисципліни варіативного блоку навчального плану «Рухливі та національні ігри в системі формування педагогічної майстерності у ЗВО». Визначено, що результати досягаються завдяки використанню на заняттях різних методів навчання: монологічного (самостійне розкриття викладачем проблемних питань, які він ставить), діалогічного (активізація мислення за допомогою поставлених питань, відповідаючи на які, здобувачі освіти самостійно можуть дійти висновків і узагальнень нової навчальної інформації), методу демонстрації (використання мультимедійних засобів (відеоролики, презентації, фотознімки та цифрові відеофільми), інформаційно-розвивального методу, що виступає як творчо організована сукупність інформаційно-рецептивного методу і методу проблемного викладу. Евристичний (частково пошуковий) метод більшою мірою був орієнтований на засвоєння поелементного досвіду творчої діяльності, тобто окремих її етапів, а також на активну участь студентів у практичній діяльності. Метод педагогічного спостереження

в процесі ігрової діяльності яскраво виявляє індивідуальні особливості гравця, тому що розкриваються стримувальні центри, природніше виявляються психічні й фізичні зусилля. Практичний метод формує звичку ретельної організації трудового процесу, також виконує функцію поглиблення знань, умінь, сприяє вирішенню завдань контролю і корекції, стимулюванню пізнавальної діяльності; методи фізичного виховання включають навчання руховим діям, виховання фізичних якостей, ігровий та змагальний методи. Інтерактивний метод (ділові ігри, ігрові ситуації) і метод проблемного викладу передбачають створення проблемної ситуації, допомогу здобувачам вищої освіти в її виокремленні, прийнятті проблемного завдання та спільне його вирішення.

PURPOSEFUL STIMULATION OF THE ACTIVITY OF FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS IN THE PROCESS OF APPLYING TRADITIONAL AND INTERACTIVE TEACHING METHODS

Galchenko L. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Olympic
and Non-Olympic Physical Culture
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 64, Zaporizhzhya, Ukraine
orcid.org/0000-0002-9451-5835
liagal@ukr.net*

Bessarabova O. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Physical Therapy
and Occupational Therapy
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhya, Ukraine
orcid.org/0000-0002-9193-4241
bessarabova217@gmail.com*

Pisarkova O. R.

*Lecturer at the Department of Physical Education and Sports
National Technical University "Dnipro Polytechnic"
Dmytro Yavornytskyi Ave, 19, Dnipro, Ukraine
orcid.org/0009-0005-2582-641X
pisarkova21@gmail.com*

Key words: *teaching methods, mobile, national, recreational, sports games.*

The article considers the issue of clarifying certain aspects of the use of traditional and interactive teaching methods in the formation of the readiness of future specialists in physical culture and sports. It should be noted that purposeful stimulation of future specialists in physical culture and sports was carried out in the process of studying the disciplines "Mobile and national games with teaching methods", "Recreational games", "Mobile and sports games in preschools" and disciplines of the curriculum and "National games in the system of formation of pedagogical skills in universities". It is determined that the results are achieved through the use of different teaching methods in classes: monologue (self-disclosure by the teacher of problematic

issues he asks), dialogic (activation of thinking through questions, answering which students can draw conclusions and generalizations of new educational information), demonstration method (use of multimedia tools (videos, presentations, photographs and digital videos), information-development method, which acts as a creatively organized set of information-receptive method and problem-solving method. Heuristic (partially exploratory) method was more focused on learning element-by-element experience of creative activity, that is, its individual stages, as well as the active participation of students in practical activities. mental and physical efforts. The practical method forms the habit of careful organization of the labor process, also performs the function of deepening knowledge, skills, helps to solve problems of control and correction, stimulating cognitive activity; methods of physical education (training of motor actions, education of physical qualities, game, competitive). The interactive method (business games, game situations), the method of problem presentation, provided for the creation of a problem situation, assistance to students in its isolation, acceptance of the problem task and its joint solution.

Постановка проблеми. Одним із важливих завдань педагогічної науки і практики є пошук ефективних шляхів організації навчання здобувачів вищої освіти, що відповідав би потребам соціально-економічного і культурного розвитку суспільства.

На думку М. В. Артюшиної, О. М. Котикової та Г. М. Романової, проблема вдосконалення освітнього процесу на нинішньому етапі розвитку вищої освіти постала настільки гостро, що не може йтися про подальше існування тих закладів освіти, що дотримуються лише традиційних форм роботи. Тому переважна більшість університетів світу проводять масштабні експерименти в пошуках нових технологій навчання [1, с. 21].

Традиційне тлумачення терміна «методи навчання» є таким: це «впорядковані способи взаємопов'язаної діяльності вчителя й учнів, спрямовані на вирішення навчально-виховних завдань» [2, с. 47].

Проведений аналіз свідчить, що за останні десятиліття відбулася помітна еволюція поглядів на сутність і зміст педагогічного методу. У 50-ті роки ХХ століття він здебільшого розглядався як способи впливу вихователя (вчителя) на свідомість, почуття й поведінку учнів, але згодом, із наданням учневі ролі суб'єкта освітнього процесу, в тлумаченні методу стабільно підкреслюються способи спільної діяльності, взаємодії наставника й вихованців.

Мета дослідження – з'ясування окремих аспектів використання традиційних та інтерактивних методів навчання у формуванні готовності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цілеспрямоване стимулювання майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту здійснювалося в процесі вивчення навчальних дисциплін «Рухливі та національні ігри з методикою викладання», «Рекреаційні ігри», «Рухливі та спортивні ігри в дошкільних закладах» і дисципліни варі-

ативного блоку навчального плану «Рухливі та національні ігри в системі формування педагогічної майстерності у ЗВО». Результати досягаються завдяки використанню на заняттях різних методів.

Під час проведення лекцій широко використовувалися, окрім монологічного методу (самостійне розкриття викладачем проблемних питань, які він ставить), лекції-бесіди, тобто діалогічний метод викладання. Навчально-методичною метою такої лекції є активізація мислення за допомогою поставлених питань, відповідаючи на які, здобувачі освіти самостійно можуть дійти висновків і узагальнень нової навчальної інформації. Викладачеві треба підкреслити важливість обговорюваної теми для того, щоб підвищити інтерес і ступінь сприйняття матеріалу. В основі лекції-бесіди лежить діалогічна діяльність, що є найбільш простою формою активного залучення здобувачів освіти до навчального процесу. Діалог вимагає постійної розумової напруги, розумової активності, тоді як під час традиційно проведеного лекційного заняття студенти найчастіше механічно записують те, що викладається монологічно. Питання під час лекції ставилися так, щоб привернути увагу здобувачів освіти до найбільш важливих аспектів теми, активізувати їхні знання, отримані раніше, навчити бачити взаємозв'язок між освітніми дисциплінами. Наприклад, особливістю лекцій під час формування методичної компетентності майбутніх фахівців із фізичної культури і спорту в процесі вивчення дисципліни «Рухливі та національні ігри з методикою викладання» є передбачення постановки питань, які спонукали студентів до самостійної розумової діяльності та підвищували їх пізнавальну активність. Так, під час тематичної лекції «Педагогічні вимоги до організації та проведення рухливих та національних ігор» після звертання до аудиторії з питаннями: «Чим відрізняються рухливі ігри від спортивних?» або «Коли рухлива гра починається із шиккування по колу, де повинен стати керівник

під час пояснення гри?» у здобувачів вищої освіти активізувалось мислення, і вони самостійно могли дійти висновків.

З метою підвищення зацікавленості майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту під час проведення лекцій з дисциплін «Рухливі та національні ігри з методикою викладання» за допомогою методу демонстрації ми використовували мультимедійні засоби для висвітлення теми «Використання українських народних ігор за народним календарем». На заняттях використовувалась комп'ютерна техніка, наочні матеріали (відеоролики, презентації), зокрема, на лекційних заняттях з дисципліни «Рухливі та спортивні ігри в дошкільних закладах» використовувались відеоролики з теми: «Теорія рухливих ігор», в яких демонструвалась методика проведення рухливих ігор, регулювання навантаження в іграх, їх ускладнення. На практичних заняттях з тем: «Навчання дошкільнят гри в бадмінтон», «Навчання дошкільнят гри в настільний теніс» завдяки використанню відеоматеріалу вдається створити більш повне уявлення у студентів про питання, які розглядаються. Для проведення занять з дисципліни «Рекреаційні ігри» використовувалися фотознімки та цифрові відеофільми. Найбільш повно це відображається на лекційному занятті з теми: «Фізична рекреація як вид фізичної культури», під час якого демонструвалися види дії фізичної рекреаційної діяльності, різні засоби використання рухової активності, які дають рекреативний ефект, рекреаційно-спортивні види змагань серед інвалідів. Наочна інформація дозволяє більш повно представити здобувачам вищої освіти процес, пов'язаний із проведенням рекреаційно-спортивних заходів.

Методика викладання дисциплін «Рухливі і національні ігри з методикою викладання», «Рекреаційні ігри» та «Рухливі та спортивні ігри в дошкільних закладах» передбачає не тільки набуття знань із найбільш важливих питань теоретичного розділу програми, а й набуття вмінь та навичок практичного володіння прийомами методики проведення ігор. Оскільки рухливі ігри традиційно популярні серед усіх вікових груп школярів, вони є невід'ємною частиною всіх навчальних програм із фізичної культури в школі й також включаються в програму всіх фізкультурно-оздоровчих свят та інших заходів загальноосвітнього закладу.

Під час проведення практичних занять із цих дисциплін ми використовували інформаційно-розвивальний метод, що виступає як творчо організована сукупність інформаційно-рецептивного методу і методу проблемного викладу. Його відмінними ознаками є: знання здобувачам освіти пропонуються в «готовому» вигляді; викладач організовує різними способами сприйняття цих знань; студенти сприймають і осмислюють знання, фіксують їх у своїй пам'яті, а далі педа-

гог показує шлях дослідження проблеми, викладаючи її вирішення від початку до кінця. Такі особливості зумовлені різною підготовленістю здобувачів освіти. У рецепції використовуються всі джерела інформації (слово, наочність тощо), логіка викладання може розвиватися індуктивним і дедуктивним шляхом. Діяльність педагога-керівника обмежується організацією сприйняття знань.

Практичний метод відрізняється від лабораторного тим, що в діяльності студентів переважає застосування отриманих знань до вирішення практичних завдань. На перший план висувається вміння використовувати теорію на практиці.

Необхідно виділити п'ять етапів, через які зазвичай проходить пізнавальна діяльність здобувачів вищої освіти на практичних заняттях: 1. Пояснення. Етап теоретичного осмислення роботи. 2. Показ. Етап інструктажу. 3. Проба. Етап, на якому студент виконує роботу (вибір місця для гри, швидке роздавання дітям інвентаря, попередня розмітка майданчика, знаходження правильного місця студентом під час пояснення гри та розташування гравців, розподіл на команди та знання способів вибору ведучих). Решта спостерігають і під керівництвом викладача роблять зауваження, якщо в процесі роботи припускаються помилок. 4. Виконання роботи. Етап, на якому студент самостійно виконує завдання (керує грою – володіє способами управління учнями в грі, творчо застосовує спортивний інвентар для проведення ігор). Викладач на цьому етапі особливу увагу приділяє тим, хто погано справляється із завданням. 5. Контроль. На цьому етапі роботи здобувачів освіти оцінюють. Ураховується якість виконання, дбайливе ставлення до часу, швидкість і правильне виконання завдання, знання рухливої гри, яку запропонував викладач для проведення, підведення підсумків гри та суддівство, володіння голосом для подачі команд, регулювання навантаження.

Практичний метод краще, ніж інші, сприяє причинанню до добросовісного виконання завдання, сприяє формуванню таких якостей, як господарність, економність. У здобувачів освіти формується звичка ретельної організації трудового процесу (усвідомлення цілей майбутньої роботи, аналіз завдання й умов її вирішення, ретельного контролю якості роботи, аналіз висновків).

Останні десятиріччя широкого застосування набули нетрадиційні методи навчання, серед них уваги заслуговують інтерактивні методи.

Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності учнів, що має на меті створення комфортних умов навчання, за яких кожний учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Це співнавчання, взаємонавчання, де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують із приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють [3, с. 25].

Науковцями і практиками доведено й загальнопризнано, що інтерактивне навчання є ефективним методом стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності та сприяє: оволодінню етапами навчальної діяльності, розвитку критичного мислення, росту впевненості у власні сили, розвитку самостійності, формуванню позитивної Я-концепції, розвитку креативності, формуванню організаторських і комунікативних здібностей, формуванню відповідних життєвих і професійних компетенцій, зростанню успішності [4, с. 11–12].

Сьогодні розроблено низку методик, що застосовуються в інтерактивному навчанні (робота в малих групах, дискусії, турніри, диспути, дебати, «мініуроки», навчання як систематичне дослідження, «синектика», ділові ігри, імітаційні ігри, ситуаційні вправи, задачі, проблеми, вправи тощо). Ці методики можна застосовувати як для викладання, засвоєння нового матеріалу, так і для перевірки знань студентів.

Навчально-ділова гра розуміється як найважливіший засіб, метод, форма, спосіб максимально можливого наближення до майбутньої професійної діяльності фахівця; це навчально-практична, імітаційно-підготовча діяльність майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, що є етапом переходу від ігрової діяльності до практичної.

Оптимальною формою організації занять на початкових етапах освоєння дисципліни «Рухливі та національні ігри з методикою викладання» є використання інтерактивних методів навчання, а саме ігрового методу (ігрові ситуації), але з привнесенням у гру спеціально відібраних компонентів, що намічаються до освоєння (у гри застосовувати вправи, що сприяють формуванню правильної постави). Головна умова – збереження її як цілісності: без виключення сюжету, постійна готовність до «зміни» конкретних ролей і готовність учасника гри в її процесі до творчості, що у свою чергу змушує педагога приділити значний час теоретичним проблемам курсу.

Гра проводилася по черзі зі всією групою, щоб визначити абсолютного чемпіона – того, хто набрав найменшу кількість штрафних очок. У кінці гри обговорювалися слабкі й сильні сторони кожного учасника. Ставилися такі питання: які дії було складніше виконувати – повторювати рухи партнера або відповідати на питання?; чи наставали під час гри кризові моменти, коли ви розуміли, що втрачаєте контроль над ситуацією?; що допомогло вам здолати такі моменти і повернутися до виконання завдання?; що ви винесли для себе з гри?; що ви думаєте зараз про сильні та слабкі сторони своєї поведінки в кризовій ситуації?

Під час застосування ігрового методу на практичних заняттях з дисципліни «Рухливі та спортивні ігри в дошкільних закладах» студентам було запропоновано вибрати одну з рухових дій: ходьбу,

біг, стрибки, метання, підлазання, лазіння, з елементами стройових вправ; потім підібрати і провести рухливу гру для дошкільнят тієї вікової групи, яку визначить викладач. Спостереження здійснювалося за проявами шести професійно-педагогічних умінь. Конструктивне вміння передбачає забезпечення адекватних відносин із колективом та окремими вихованцями, які допомагають: 1) установлювати педагогічно вмотивовані контакти з колективом; 2) регулювати міжособистісні стосунки в первинному колективі, а також взаємини первинного колективу із загальними. Організаторські вміння на основі диференційного підходу дозволяють добирати гру, зважаючи на вік дитини, а також місце проведення гри (ігри на майданчику або в провітреному приміщенні, зважати на пору року, температуру повітря), добирати та творчо застосовувати спортивний інвентар та атрибути для проведення ігор. Дидактичні вміння допомагають: 1) пояснити гру з урахуванням дошкільного віку дітей; 2) керувати процесом гри, сприяти розвитку їхнього інтелектуального потенціалу. Рухові вміння виконувати окрему рухову дію – це здатність здобувача освіти показати та пояснити правильне виконання вправи, яка застосовується в рухливій грі, концентруючи увагу на кожному русі, що входить до її складу. Комунікативні вміння допомагають студенту оволодіти змістом повідомлення. Сюди входить вміння орієнтуватися в умовах спілкування, усвідомлювати тему й основну думку висловлювання та добирати для нього необхідний матеріал. Гностичні вміння – це вміння здійснювати аналіз підсумків власної роботи, визначати свої помилки, робити висновки про якість і ефективність проведеної гри, вміти застосовувати методи заохочення та покарання для підтримання інтересу та активності під час проведення гри, правильно підводити підсумки гри, визначати переможців, кількісно та якісно оцінювати дії гравців, ставити оцінку.

Отже, приведений аналіз літератури з проблем використання інтерактивних методів навчання дозволяє зробити висновок, що в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту можуть бути застосовані інтерактивні методи на навчально-практичних заняттях. Це інформаційно-теоретична підготовка, організаційно-тренувальна й самоігровий процес та ігровий аналіз діяльності учасників гри.

Під час проведення практичних занять з дисципліни «Рухливі та спортивні ігри в дошкільних закладах» також приділялась увага використанню спортивних ігор як одному із засобів фізичного виховання дошкільнят. Це у свою чергу потребує використання методів фізичного виховання, без яких сформувати майбутнього фахівця як компетентну особистість у галузі фізичної культури не вдасться. До них, крім загально-педагогічних методів, належать: методи навчання руховим діям, методи виховання фізичних якостей, ігровий метод, змагальний метод.

До методів навчання руховим діям належать цілісний метод, який дозволяє розумувати структурно нескладні рухи (наприклад, біг, прості стрибки, загальнорозвивальні вправи) та метод навчання вправ по частинах, який переважно використовується в разі освоєння вправ зі складною структурою й передбачає розподіл цілісного складного руху на окремі фази або елементи з поступовим їх розумуванням та наступним поєднанням в єдине ціле (наприклад, правильний замах ракеткою за плоского удару в бадмінтоні, з використанням волана).

Основними засобами спеціальної фізичної підготовки, які використовувалися на практичних заняттях, були підготовчі вправи, які дозволили розвивати фізичні здібності, специфічні для конкретної спортивної гри: вправи для розвитку швидкості рухової реакції та орієнтування в просторі, швидкості дії у відповідь, швидкості пересувань, стрибучості, сили та швидкості скорочення м'язів, які беруть участь у виконанні основних технічних прийомів гри; координаційних здібностей та гнучкості, які необхідні для оволодіння раціональною технікою гри; спеціальної витривалості (стрибкової, швидкісної, силової); технічні та тактичні вправи, а також двостороння гра.

Під час навчання різних ігрових прийомів широко використовувалися підвідні вправи. Наприклад, під час вивчення змістового модуля «Навчання дошкільнят гри у настільний теніс» використовувалися такі підвідні вправи: імітація

накату справа: зайняти ігрову стійку – нейтральну; перейти з нейтральної стійки в положення для виконання накату справа і зробити замах одночасно з поворотом тулуба – це підготовча фаза удару; виконати ривок рукою, імітуючи удар по м'ячу, – це ударна фаза; продовжити рух рукою і тулубом за інерцією після удару і повернутися у вихідне положення – це завершальна фаза руху. Використовувались рухливі ігри з ракеткою та м'ячем: «Грай, грай, м'яч не втрачай», «Передай ракетку з м'ячем», «Обжени м'яч», «Квач із м'ячем і ракеткою».

Під час проведення практичних занять ми використовували метод проблемного викладу, він передбачав створення проблемної ситуації, допомогу студентам в її виокремленні, прийнятті проблемного завдання та спільного його вирішення. Евристичний (частково пошуковий) метод більшою мірою був орієнтований на засвоєння поелементного досвіду творчої діяльності, тобто окремих її етапів, а також на активну участь здобувачів вищої освіти в практичній діяльності. Метод педагогічного спостереження в процесі ігрової діяльності яскраво виявляє індивідуальні особливості гравця, тому що розкриваються стримувальні центри, природніше виявляються психічні та фізичні зусилля.

Висновки. Цілеспрямоване стимулювання активності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту в процесі застосування традиційних та інтерактивних методів навчання сприяло підвищенню ефективності професійної підготовки студентів у закладах вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі : навч. посіб. / за ред. М. В. Артюшиної, О. М. Котикової, Г. М. Романової. Київ : КНЕУ, 2007. 528 с.
2. Гунда Г. В., Сагарда В. В. Інновації у підготовці фахівця в умовах класичного університету. Ужгород : УжДУ, 2000. 168 с.
3. Управління школою, що змінюється. Порадник сучасного директора / О. Пометун та ін. Тернопіль : Астон, 2005. С. 192.
4. Ягоднікова В. В. Інтерактивні форми і методи навчання у вищій школі : навч.-метод. посіб. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. 80 с.

REFERENCES

1. Artjushynoji M. V., Kotykovoji O. M., Romanovoji Gh. M. (2007) *Psykhologho-pedagoghichni aspekty realizaciji suchasnykh metodiv navchannja u vyshhij shkoli* [Psychological and pedagogical aspects of the implementation of modern teaching methods in higher education]. Kyjiv: KNEU (in Ukrainian).
2. Ghunda Gh. V., Sagharda V. V. (2000) *Innovaciji u pidghotovci fakhivcja v umovakh klasychnogho universytetu* [Innovations in specialist training in a classical University]. Uzhghorod: UzhDU (in Ukrainian).
3. Pometun O., Seredjak L., Sushhenko I., Janushevych O. (2005) *Upravlinnja shkoloju, shho zminjujetjsja. Poradnyk suchasnogho dyrektora* [Changing school management. Adviser to a modern director]. Ternopilj: Aston (in Ukrainian).
4. Jaghodnikova V. V. (2009) *Interaktyvni formy i metody navchannja u vyshhyj shkoli* [Interactive forms and methods of learning in higher education]. Kyjiv: DP «Vyd. dim «Personal» (in Ukrainian).